

סנהדרין צ

משה שווערד

נביא שהדיח לעבוד ע"ז או לבטל איזה מצוה באופנים דלהלן מה דינו?

בעוקר כל האיסור או כל המצוה	בעוקר רק מקצת האיסור והמצוה	
לרבנן: בסקילה לר' שמעון: בחנק	לרבנן: בסקילה לר' שמעון: בחנק	בעבודה זרה
לרבנן: בסקילה לר' הונא - לר' שמעון: בחנק	לרבנן: בסקילה לר' הונא - לר' שמעון: בחנק	בשאר מצוות

1. ספר שערים מצויינים בהלכה

ברכות (כט.) ביוחנן כהן גדול ששימש בכהונה גדולה פ' שנים ולבסוף נעשה צדוקי נועי בבני יששכר (כסלו מאמר ד אות כה) דיוחנן היה צדיק גמור רק היה כעין שגיאה לפי שעה. ועי' בתשו' הרשב"א (ח"א סי' יא) שכתב על הנביא שדיבר לעדו הנביא (לעיל פט:): שאמר "גם אני נביא כמוך", שהוא היה מתחילתו נביא אמת, ואם לא היה נודע לעדו הנביא שהוא נביא אמת לא היה שומע לו ומאמינו, אלא שלאח"כ נעשה נביא שקר כמו שקרה לחנניה בן עזור. וכ"כ במנ"ח (מצוה תקטז) מדנפשיה. ועי' ברבינו חננאל נובקצת דפוסים נחסרן דלר"י הגלילי מנסה אותנו התורה כדי לתת שכר צדיקים, ולפיכך נתנה התורה ממשלה וכח לעשות אות או מופת להעמיד חמה באמצע הרקיע, אבל רע"ק סובר דח"ו שהקב"ה יעשה אות או מופת לנביא שקר, והא דכתיב "ובא האות והמופת" היינו בהיותו נביא אמת, ולנסות אותנו השרה עליו הקב"ה שכינתו בתחילה, שידע הקב"ה שיסרח באחרונה, ובשביל זה הניחו בעולם. וידוע שכן אמרו צדיקים על איש אחד שהיצה"ר הניח אותו לקיים כל המצוות והיו לו הרבה מדרגות, רק כדי להוציא שם רע על צדיק אחד לפני צדיק אחר, כדי להרבות מחלוקת בישראל, וע"כ צריכין ליהדר שכשוואין א' שסרח, אע"פ שהיה ידוע לצדיק וקדוש כל ימיו, מ"מ אפשר שסרח לאחרונה. ועי' בזקן ביתו (אבות פ"ב מ"ב) בשם הגה"ק הר"ר אלימלך מליזענסק זצ"ל, שיש בנ"א שהיצה"ר אין עושה אתם כלום ועוזב אותם לעבוד את הבורא בחשק ובשמחה בלי שום מניעה ממנו, וממתין עד שיתגדל לרב, ואז עושה עמו כרצונו, דאז דבריו מקובלים לפני שאר בנ"א, ויאמינו לו על כל דבריו כו' עיי"ש. וע"ע בסה"ק מאור ושמש (פ' ראה).

אלא כגון חנניה בן עזור שמתחילתו נביא אמת ולבסוף נביא שקר. כעין זה מצינו במס'

פרק אחד עשר

משנה כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב. פי' הרע"ב אפי' אלו שנתחייבו מיתה בב"ד מפני רשעתן כו', ומפני שאין כל ישראל שוין בו אלא הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו, משו"ה קתני יש להם חלק. ועי' בדברינו לעיל (פח: ד"ה שלחו מתם) בענין זה. והנה מסתימת לשון המשנה "כל ישראל" מוכח דגם רשעים גמורים יזכו לתחיה, ואפי' אותן שמנו חכמים בהמשך לשון המשנה שאין להם חלק, היינו שהגוף שלהם כלה ונאכד, אבל הנשמה תקום לתחיה בגוף אחר. ומדוייק לשון המשנה כל ישראל כו', ואלו שאין להם חלק, דלא כלשון הרגיל, דבעלמא איתא כל ישראל יש כו' חוץ מאלו. וכ"כ בלקוטי הש"ס להאריז"ל במשנתינו, ובתקנת השבים (דף פ:). ועי' במדרש שמואל (ריש מס' אבות) ובאלישיך (פ' שמיני) שבהכרח שכל ישראל יהיו צדיקים ויזכו לתחיה. ובאמת מקרא מפורש הוא (שמואל ב, יד-יד) "וחשב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח". ובשו"ע הרב (הל' ת"ת פ"ד ה"ג) כתב, דאפי' רשע יחזור בתשובה בגלגול זה או אחר. ועי' במדרש תלפיות (ענף חלק לעוה"ב) בשם רבינו בחיי (פ' אחרי) והריקנטי (פ' תשא) שאין להם חלק ידוע בפני עצמן, אבל נהנים וניזונים מכמה אוצרות של צדקה הגנוזים.

א. כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב כו'. בס' באר שבע הביא מע"י דהך בבא אינה מן המשנה וכתובה כאן להתחיל בדבר טוב, אבל רישא דפירקא הוא ואלו שאין להם חלק לעוה"ב וכהדר אפירקא דלעיל ואלו הן הנשרפין. ונראה למורי דאלו הן הנחנקין ראוי שיוקדם לפרק זה ע"כ מצאתי בפירוש אחד שאינו לרש"י ז"ל כו' עיי"ש באריכות [וע' ביד רמה הכא ומש"כ לעיל פ"ד רע"ב אות א]. והנה ברש"י כאן מעיקרא איירי בארבע מיתות כו' ובס' מדרש שמואל למס' אבות כ' דכוונת רש"י שמאמר זה מוסב אדלעיל שנפרטו העבריינים בעבירות חמורות שיש להן מיתת ב"ד והו"א כי גדול עונם מנשוא ואין מיתתם כפרתם לכן טרם שהתחילו באלו שאין להם וכו' הוקדם דכל ישראל יש להם חלק לעוה"ב כלומר גם אלו דאיירינן בהו.

4. ספר מרגליות הים

ג. והגר"ח מוואלוז'ין בס' רוז חיים כ' ידוע כי בעת יעלה על ר' יוני איש לעשות מצוה נעשה רישומו למעלה ומתעורר עליו אור מקיף מהקדושה וסוכך באברתו והאדם בתווך והוא לו לעזר ולסעד לגומרה כי הוא יושב כמו בגן עדן ממש מקום קדוש, והקדושה מלבשתו, וע"י גמר המצוה יותר מתחזק הלבוש ומאיר, והאור מסתלק אח"כ לגן עדן וזהו שכרו לעתיד, וכן ר"ל ע"י עון מתדבק בו וסובב אותו כח הרע וכו', וז"ש שכר מצוה מצוה כי שכר מצוה היא המצוה עצמה ניתנים לו בשכרו והוא האור המקיפו והוא יושב כמו בגן עדן והלוא אז ניקל לו לעשות מצוה אחרת, ולהיפוך ח"ו בעבירה כו', וע"כ לא אמר התנא כל ישראל יש להם חלק בעוה"ב ואמר לעוה"ב, כי בעוה"ב הלשון מובן כי הוא דבר בפני עצמו המוכן ומי שיוכה במצות נותנים לו משם, אבל אמרו לעוה"ב היינו שהוא עושה עתה העוה"ב במעשה המצוה והיא מעשה ידי האדם עצמו כי המצוה היא עצם השכר והאור הוא בג"ע בחיי האדם ולעתיד זהו שכרו.

5. ספר מרגליות הים

ד. והנה בכתובות ק"ג ב אמרו ההוא יומא דאשכבתא דרבי נפק בת קלא ואמר כל דהוה באשכבתא דרבי מזומן הוא לחיי העוה"ב וכ' בתוס' שם תימא והלוא כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב, ופי' הר"מ כל היכא דאמר מזומן לחיי עוה"ב היינו בלא דין ובלא יסורין, ובב"ש העיר מאמרם לע' פ"ח ב איזהו בן עוה"ב ענוותן כו', וכן בפ' שואל בעי מיניה מרב איזהו בן עוה"ב כו' וכן שאלו לשלמה איזהו בן עוה"ב וכדנ"ה ומה שאלו והלא כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב, וכ' דעוה"ב כולל הרבה דרגות חלוקות אחת גדולה מחברתה והעוה"ב הנזכר כאן במשנתינו הוא המדריגה התחתונה וכל אחד ואחד מישראל ישיג לפי מעשיו כו' עיי"ש ובזהר ר"פ נח ג"ט רע"א.

6. ספר מרגליות הים

ג. ובעקרים מאמר א פ"י מביא שנמצא לראשונים שאפיקורס הוא היה איש חושב שהעולם נופל במקרה והיה מכחיש כו' ונקראו הנמשכין אחר דעתו אפיקורסין כו' אע"פ שאמרו כי אפיקורס הוא מבזה ת"ח אמרו כן לפי שאין כל אדם מספיק לדעת מציאת ה' מעצמו, ואמנם ידענו אם על צד הקבלה ואם על צד המופת מפי החכמים והמבזה ת"ח המפרסמים מציאת ה' לכל האנשים לא הניח לעצמו דרך במה שידעו והרי הוא כאלו מכחיש מציאת ה' ע"כ נקרא אפיקורס, אמנם בב"ש העיר דבפ"ק דר"ה נקטו המינין והאפיקורסין מוכח דאפיקורסין לאו מינים הם כו', ונראה שהוא ענין אפיקורותא כענין שאמרו חד בר נש אפקר לר"י בר חנינא כו' והיינו מבזה ת"ח כמ"ש בריש ארבעה נדרים שכיחי אפיקורי דמצערי רבנן, וע' בס' אבות הרא"ש שעל האצות דר"נ פ"ב (ח"א ק"ו ד — ק"ז א).

יב. ואפיקורס, במאירי (ע' שכח) כ' היא מלה כוללת הרבה ענינים ופרשו בה [לק' צ"ט א] המבזה תלמיד חכם, והרי בכלל זה המינים והם הכופרים בעיקר ובאחדות השם ועע"ז אפי' בדרך אמצעיים והמכחיש בנבואה או בדיעת השם אלא שמתוך שכל אלו אין להם מבוא בזה המאמר ולא הוצרך להזכירם פירשו בו זה שהוצרך להזכיר הוא ענין מבזה ת"ח וכ"ש רבותיו שמתוך בוותו החכם יבזה את דבריו ויכפור בכל מה שראוי להאמין ונמצא שאף הכופר בפירושי התורה והיא תורה שבע"פ הוא בכלל זה כו'.

7. ספר שערים מצויינים בהלכה

ארבעה הדיוטות בלעם כו'. בפ"י הרע"ב תמה הרי בלעם מאומות העולם הוה, ואנן כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב תנן, ומפרש משום דקי"ל חסידי אומות העולם יש להם חלק לעוה"ב, אשמועינן דבלעם לאו מחסידי אומות העולם הוה. הא דכתב דקי"ל חסידי

8. ספר בניהו בן יהוידע על סנהדרין דף צ/א

שם שלשה מלכים ירבעם אחאב ומנשה. הנה לקמן בדף ק"ד ע"ב איתא דורשי רשומות היו אומרים כולם באים לעולם הבא שנאמר לי גלעד ולי מנשה ואפרים מעוז ראשי, לי גלעד זה אחאב שנפל ברמות גלעד, מנשה כמשמעו, אפרים זה ירבעם דאתי מאפרים, יהודה מחוקקי זה אחיתופל דאתי מיהודה, מואב סיר רחצי זה גחזי שלקה על עסקי רחיצה, על אדום אשליך נעלי זה דואג האדומי. **ונראה בודאי דאנשי כנסת הגדולה שמנאום בד"ז לא נעלמה מהם דרשה זו של דורשי רשומות ומודו בה, אך כונתם לומר על פי עוצם אשמתם ראוי להיות להם גזרה זו דאין להם חלק לעוה"ב, אבל אין הכי נמי סופם להתקן ולהנצל מן גזרה זו על ידי רבוי גלגולים שיהיה להם, ומה שהוצרכו לומר עליהם דברים אלו בפירוש כדי שיהיה להם כפרה בבזיון זה וכפרה זו תעשה להם סיוע להתקן ע"י גלגולים רבים, וכיוצא בזה אמרו בגמרא דמגילה בפרק הקורא [כ"ה ע"ב] מעשה עגל הראשון נקרא ומתרגם פשיטא, מהו דתימא ליחוש לכבודן של ישראל, קמ"ל כל שכן דניחא להו דהוויא להון כפרה ע"ש, וכן כאן נתכוונו אנשי כנסת הגדולה לטובתם כי היכי דנהוי להון כפרה, ורק מה שאמרו על בלעם הוא דבר קיים שכך היה לו גם לבסוף, ואע"פ דאמר רבינו האר"י ז"ל על בלעם חלק הטוב שבו נתקן בגלגול נבל הכרמלי עם כל זה לא נתקן להיות מאותם שיש להם חלק לעוה"ב שהם במדרגה תחתונה ביותר שישארו במלכות כמ"ש רבינו האר"י ז"ל, ולכן דורשי רשומות לכולם מצאו רמז במקרא ורק לבלעם דהיינו חלק הטוב שבו לא מצאו:**

ואתה המעיין המשכיל שמע נא את הדברים האלה אשר אני אומר וכותב ומודיע, ומדברים האלה תבין ותלמוד לכמה עניינים והוא, שזה קרוב לחמישים שנה חלם חכם אחד חסיד ומקובל פה עירנו על חכם רשום שהיה עודנו חי פה עירנו שהוא גלגול אחז מלך יהודה, ראה כמה שנים יש מזמן אחז עד דורות אלו, ועדיין לא נשלם התיקון בגלגול, ועוד אגיד לך חידוש אחר כי מקרוב חלם תלמיד חכם אחד פה עירנו על תלמיד חכם וירא שמים אחד השי"ת יאריך ימיו ושנותיו שהוא גלגול אחאב מלך ישראל, וזה התלמיד חכם אשר חלמו עליו חלום זה היה קשה בעיניו הדבר הזה שהוא גלגול אחאב שנמנה בכלל הנזכרים והיה מצטער על זה, ואמרתי לו אל תצטער, חדא, כי ודאי אתה יש לך נפש שלך ורק חלק אחד מנפש אחאב נתגלגל בך, ועוד מי זוטר בעיניך אחאב שהיה מדורות הראשונים אשר נפשם היתה גדולה מאד, והמתגלגל הוא רק חלק הטוב, ומי יודע אם יש בדור זה אחד שקול כנגד חלק הטוב של אחאב שנתגלגל בך, ואמרתי לו השי"ת יאריך ימך ושנותיך לטובה ולשלום ויעזרך לתקן נפש עצמך ונפש המתגלגלת בך אמן כן יהי רצון:

ודע כי רבינו האר"י ז"ל בשער הגלגולים דף י"א ע"א אמר על אחאב, וז"ל, בבחינת נפשו היה שקול חציה טוב וחציה רע וכו' עכ"ל, נמצא אחאב היה בו הפרש גדול בין נפש שלו לבין רוח שלו, ועניינים אלו עמוקים מאד והשי"ת יאיר עינינו באור תורתו, אמן כן יהי רצון:

9. דף על הדף סנהדרין דף צ עמוד א

במשנה: שלשה מלכים אין להם חלק לעוה"ב. בטעמי מנהגים (ע' רל"ב) מביא מסידור הרמ"ק דבודאי יש להם חלק לעוה"ב, שהרי מנשה רוב ימיו ה' בתשובה, אלא חז"ל במיוחד קבעו כן במשנה, למען תהי' זאת להם לזילותא, וע"י זה יהי' להם לכפרה עיי"ש.

10. דף על הדף סנהדרין דף צ עמוד א

במשנה: ר"י אומר מנשה יש לו חלק לעולם הבא וכו'.

בספר מרפסין איגרא (פרק י"ג ע' קד) מקשה בהא דמובא בגמ' ברכות (י' ע"א) כי ישעיהו אמר לחזקיהו: "צו לביתך כי מת אתה ולא תחיה" לפי שלא עסקת בפריה ורביה. השיב לו חזקיהו, שהוא אינו רוצה לעסוק בפריה ורביה לפי שראה ברוח הקודש שיצאו ממנו בנים שאינם הגונים. על כך ענה לו ישעיהו: "בהדי כבשי דרחמנא למה לך, מאי דמפקדת איבעי לך למעבד ומה דניחא קמיה קודשא בריך הוא לעביד".

קשה הרי ר"י ס"ל כאן דלמנשה יש חלק לעוה"ב. ובירושלמי (ר"פ חלק) מובא, כי מנשה, בנו של חזקיהו, עשה תשובה שלמה. וכן מובא בצוואת רבי אליעזר הגדול (ג, ב): "שבע מעלות הצדיק בגן עדן... מעלה חמישית בעלי תשובה, כנגדם משרתי עליון קדוש ה', ומנשה מלך עליהם".

ואם כן, מדוע נמנע חזקיהו לקיים מצות פריה ורביה משום שראה ברוח הקודש שיצאו ממנו בנים שאינם הגונים, הלא באותה ראייה ברוח הקודש, הוא גם ראה שמנשה יחזור בתשובה שלמה. היתכן לומר שרוח הקודש שרתה עליו רק למחצה?

וכתב שם לתרץ: מעשה זה נועד ללמדנו ש"בהדי כבשי דרחמנא למה לך". לכן התנסה חזקיהו בכך שראה ברוח הקודש רק את קלקולו של מנשה ולא את תיקונו, ולמרות זאת היה צריך לעשות את שהופקד עליו ללא חשבונות.

וללמדנו את מאמר חז"ל: "מאי דמפקדת איבעי לך למעבד". ומשלא עמד חזקיהו בנסיון זה, בא ישעיהו ולימדנו זאת ע"י תוכחתו לחזקיהו.

ובליקוטי יהודה פ' קרח (ט"ז ז') מביא מיערות דבש (ח"א דרוש ל"ו) שהקשה קושיא זו, ותירץ ד"תשובה" הוא דבר פלא למעלה מהעולם, ואינו מושג ברוח הקודש, ולכן לא ראה חזקיהו המלך שבנו מנשה עשה תשובה.

ועפ"ז ביאר אדמו"ר האמרי אמת מה שקורח חי' פקח, למה לא ראה אשר בניו יעשו תשובה, אלא להנ"ל מיושב שתשובה שהיא למעלה מהעולם, א"א לראות ברוח הקודש.

משא"כ מרע"ה ראה שבני קרח יעשו תשובה, לפמש"כ במגלה עמוקות לבאר מ"ש "ותמונת ד' יביט" שכביכול למרע"ה היתה הראי' של תמונת ד', וממילא לא נעלם ממנו שבני קרח יעשו תשובה.

11. ספר מרגליות הים

כג. תנא הוא כפר בתה"מ ולפיכך לא יהיה לו חלק בתה"מ. בחדרין כ' והא במתניתין אין להם חלק לעוה"ב תנן ולא אדכרינן תחיית המתים. איכא למימר דה"ט מפני שאין עוה"ב אלא לבני תה"מ לפי שאחרי תחייתן יתעלו ליהנות מזיו השכינה. וזה מ"ש העוה"ב אין בו לא אכילה ולא שתיה אלא צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנין מזיו השכינה כלומר שאע"פ שיהיו חיים וקיימים בגוף ובנפש יהיו בלא אכילה ושתיה כענין משה בהר ואליהו אחר שעלה השמימה. ולפ"ז עוה"ב הוא שם מונח לזמן תה"מ. זו היא

דעת הרבה מן הגאונים והרמב"ן ז"ל, אבל לדברי הרמב"ם ז"ל עוה"ב הוא שם מונח לעולם הנשמות אחרי מות הגוף. וזו היא מחלוקת ישנה תלוי באשלי רברבי ומדרשי רו"ל והגדות החולקים בענין זה זו עם זו. וע' אמונות ודיעות לרס"ג מאמר ז' פ"ו ומאמר ט' פ"ד וביד רמה הכא באריכות. וע' בפירוש פרק חלק שנדפס עם פי' הרא"ש והראב"ד למס' תמיד (פראג תע"ה) על שם הריטב"א, וראה בס' פתח עינים להגהיד"א לסנהדרין ק"י סע"ב שכ' דאינו להריטב"א כי אם להר' דוד בונפיד תלמידו של הרמב"ן גם הפירוש לתמיד הנזכר אינו מהראב"ד ואולי מהראב"ה ע' הגהות הגרד"ל לפדר"א פל"א אות ל"ד.

12. ספר דרך ים

י) תנא הוא כפר בתחיית המתים לפיכך לא יהיה לו חלק בתחיית המתים - ע"י ברין שהקשה דבמתני' קתני דאין להם חלק לעוה"ב ולא הוזכר תחיית המתים ותירץ דאין עוה"ב אלא לבני תחיית המתים ועוה"ב הוא שם מונח לזמן תחיית המתים, וכתב עוד דמה שאמרו בברכות יז. דעוה"ב אין בו אכילה ושתיה אלא צדיקים יושבים ועטרותיהן בראשיהם ונהנין מזיו השכינה היינו דאע"פ שיהיו חיים וקיימים בגוף ובנפש מ"מ יהיו בלא אכילה ושתיה וכמו משה בהר ואליהו אחר שעלה השמים, וסיים שכ"ד הרבה מן הגאונים והרמב"ן ז"ל (כשער הגמול פ"ג), וכ"כ הרמ"ה כאן באריכות גדולה ע"ש. אולם הרמב"ם (פ"ה מתשובה ה"ב) כתב דעוה"ב אין בו גוף וגוייה אלא נפשות הצדיקים בלבד ולפיכך אין בו אכילה ושתיה וע"ש מה שביאר בהא ד"צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנין מזיו השכינה", וע"ש בראב"ד שהשיג דמשמע ברמב"ם דאין תחיית המתים לגופות אלא לנשמות והקשה ע"ז מכמה דוכתי דמוכח שהצדיקים יעמדו בגוייתן, וע"ש בכס"מ ובלח"מ שיישבו דהרמב"ם קורא עוה"ב לעולם שאחר המות וכל המאמרים שהביא הראב"ד לענין תחיית המתים הם בעולם התחייה ואינו קרוי עוה"ב, מיהו צ"ע על הרמב"ם קושית הר"ן הנ"ל מסוגיין, וע"י במהרצ"ח, וע"ע בלח"מ (שם ה"א) משה"ק על הרמב"ם, וע"י בתורת חיים בסוגיין מש"כ בענין זה.

13. ספר מרגליות הים

ב. רש"י ד"ה שעתיד לחיות כו' לעולם הבא. בערל"ג כו' ק"ק איך שייך תרומה לעוה"ב שאין בו לא אכילה ולא שתיה וי"ל לפמ"ש ביומא ה' ע"ב כיצד ילבישו בגדי כהונה לעתיד לבוא דהיינו כשיבא משיח. והשיב כשיבא אהרן ובניו ומשה עמהם. ונראה דכשיבא משיח ב"ב אף שאז עדיין ליכא תחיית המתים כללית מ"מ יעמדו משה ואהרן ובניו להורות לעם ה' הדרך אשר ילכו בה, ואז יתנו לו תרומה. וכ"כ בעקרים מאמר ד' פל"ה שבזמן המשיח תהיה התחיה ליחידים סגולות כמשה ואהרן וזולתם שיקומו אז לפרסם אמונת השי"ת בעולם ועיקר תח"מ כללית תהיה ליום הדין כו' וע' בשדי חמד חלק ט"ו מערכת המ"ם כלל רי"ח. ולהלן צ"ב א אות ה.

14. ספר שערים מצויינים בהלכה

אמר ר' יוחנן כו', וכי אהרן לעולם קיים כו', אלא מלמד שעתיד לחיות וישראל נותנין לו תרומה. ביד דוד הביא קושיא בשם ספר אור יקרות, איך אפשר דלר' יוחנן יקיימו מצות תרומה לאחר תחיית המתים, והרי ר' יוחנן ס"ל במס' נדה (סא:) דמצות בטילות לעתיד לבא ומה"ט ס"ל דמותר לקבור המת בכלאים כו' עי"ש. וכן הקשה בסדרי טהרה (שם). ובאמת בעיון יעקב ליתא בגמ' דילן תיבות "אמר ר' יוחנן". ועי' בהגה' מהריעב"ץ במס' ר"ה (ל.). ובלא"ה י"ל דאע"פ שכתבו התוס' שם (ד"ה אמר ר"י) דהא דמצות בטילות לעתיד לבא קאי על זמן התחייה, מ"מ איתא בזה"ק (ח"א דף קמ.) שצדיקים קמים לתחייה בתחילת ימות המשיח, וכזה כתב ביד רמה לקמן (צב.). דאין כולם עומדים כאחת, ויש מוקדם ויש מאוחר, כל אחד ואחד לפי מעלתו. וכן מוכח מגמ' יומא (ה:): כיצד מלבישן [הבגדי כהונה] לעתיד לבא כו', לכשיבוא אהרן ובניו ומשה עמהם, והביאור בזה דאף דעדיין ליכא אז תחיית המתים בכללות, מ"מ יחיו משה ואהרן ובניו להורות לעם הדרך אשר ילכו בה, ואז יהיה קיום המצות בשלימות כדמוכח מגמ' יומא הנ"ל, ולפ"ז שפיר י"ל שיתנו תרומה לאהרן הכהן שיקום בתחילת ימות המשיח, וכזה תירץ בערוך לנר עי"ש. ועי' במהר"ץ חיות (שם) שגם לשיטת התוס' דהא דמצות בטילות לעתיד לבא קאי על זמן התחייה, היינו רק כרגע התחייה, אבל אח"כ פשיטא שיחזור לאיסורו. ולפ"ז אפשר לומר שיתנו תרומה לאהרן הכהן אחרי רגע התחייה. וכיערות דבש (ח"ב דרוש ט) הביא בשם התוס' דבעת תחיית המתים יקיימו המצות רק כאינו מצווה ועושה. וכבר

העיר בהגה' הגר"י פיק שם, דלא נמצא כן בתוס'. וראיתי בשד"ח (דברי חכמים סי' נג) שהביא בשם הריטב"א שם נולא מצאתי כן בריטב"א] כי בזמן התחייה לא נהיה חייבים במצות, אבל יקיימו המצות מעצמן מפאת שלימותן ותפארתם, ולא בדרך חיוב, אלא כמו האבות שקיימו כל התורה כולה קודם שניתנה. ולפ"ז לא קשה מידי, שהם יתנו תרומה לאהרן הכהן מצד עצמם, ולא מצד שהם מחויבים בדבר. ועי' בחי' הרשב"א והר"ן (שם) שחולקים על דברי התוס', וס"ל דהא דאמרי' מצות בטילות לעתיד לבא היינו כל זמן שהוא מת, אבל בתחיית המתים אין המצות בטילות. ועי' בירושלמי מגילה (פ"א ה"ה) שהלכות אינם עתידים ליבטל, שנאמר (חבקוק ג-ו) "הליכות עולם לו", ופי' בקרבן העדה אל תיקרי הליכות אלא הלכות, שלעולם יהיו. ועי' ברמב"ם ובהגה"מ (סוף הל' מגילה).

15. דף על הדף סנהדרין דף צ עמוד ב

בגמ': מנין לתחיית המתים מן התורה שנאמר ונתתם ממנו את תרומת ה' לאהרן הכהן, וכי אהרן לעולם קיים וכו' אלא מלמד שעתיד לחיות וישראל נותנין לו תרומה וכו'.

כ"ק האדמו"ר בעל האמרי אמת מגור זצוק"ל הקשה למה דוקא כאן בתרומה כתבה התורה דבר זה שנותנים לאהרן ולמדים אנו שתחיית המתים מן התורה.

ותירץ עפ"י מה שכתב בספורנו עה"פ בפרשת כי תבא בערתי הקודש מן הבית, וגם נתתיו ללוי וגו', דהנה בחטאינו ובעוונות אבותינו ניטלה העבודה מן הבכורות וניטלה התרומה מהן, וזה בערתי הקודש מן הבית, דבכל בית יש בכור, ומתודה האדם דאע"פ שע"י החטאים לא נתתי להן המעשר, ורק נתתיו ללוי כפי שצוית, אעפ"כ הוא מתפלל השקיפה ממעון קדשך וגו', ולפי"ז י"ל דזה מה שהשמיענו כאן, שהגם שנמצא בספרים (עיין אוה"ח הק' בראשית מט, כח, ובמדבר ג, מה, ואהבת יהונתן הפטרת אמור) שלעתיד לבא תחזור העבודה לבכורות, מ"מ יתנו תרומה לאהרן הכהן.

16. ספר מרגליות הים

טו. וכי שלשה עולמים יש. בתו"ח תמה פשיטא דג' עולמות נינהו. העוה"ג, עולם הנשמית ועולם התחיה, וכ' דעולם הנשמות ועולם התחיה תלויין זה בזה שכל הווכה לעולם הנשמות יוכה לתחיה"מ כו' וא"כ בשתי כריתות סגי. מיהו קשה מהא דתניא בפ"ק דר"ה שלש כיתות ליום הדין פי' כשיחיו המתים משמע דאע"ג שכבר נידונו אחר מיתתם לג"ע או לגיהנם עדיין יהיה דין אחר אם יזכו לתחיה כמ"ש התוס' שם.

17. ספר מרגליות הים

יב. צדיקים שנקברים בלבושיהם עאכו"ל. בב"ש הביא מאבל רבתי ומירושלמי ר' נתן אומר כסות היורדת עם המת לשאול היא באה עמו לעתיד לבוא שנאמר תתהפך כחומר חותם יתיצבו כמו לבוש, וכ' הר"ן פ' אלו מגלחין על זה כל העושה תכריכים נאים למת וחשובים מכירים בו שהוא מודה לתחיה"מ ותבוא עליו ברכה. וע' בס' חסידים סי' תתשכ"ט ובמקור חסד שם שהבאתי מב"ר ר"פ

לר' ישמעאל ור' עקיבא מה דרשינן מקראי דלהלן?

את ה' הוא מגדף ונכרתה (שם פסוק ל')	תכרת (שם)	הכרת (במדבר ט"ו ל"א)	
למגדף - שהוא מברך את ה'	כרת בעולם הבא	כרת בעולם הזה	לר' עקיבא
כרת בעולם הזה	דברה כלשון בני אדם	כרת בעולם הבא	לר' ישמעאל